

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра філософії та релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
« » 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

УКРАЇНСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ

для студентів

спеціальності 033 Філософія
освітнього рівня другого (магістерського)
освітньої програми 033 «Філософія»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1864/22
Жильцов
(підпис) • (прізвище, ініціали)
« » 2022 р.

Київ – 2022

Розробники:

Додонов Роман Олександрович, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та релігієзнавства

Небожук Роман Андрійович, кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри філософії та релігієзнавства

Викладач:

Небожук Роман Андрійович, кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри філософії та релігієзнавства

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та
релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук

Протокол від 13 вересня 2022 року № 2

Завідувач кафедри д. філос. н., проф. Іван ОСТАЦУК

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 13.09.2022 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової програми)

 Олександр ГОРБАНЬ

Робочу програму перевірено 13.09.2022 р.

Заступник декана Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р.,
протокол № ____

© Додонов Р.О., 2022 р.

© Небожук Р.А., 2022 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
Вид дисципліни	Обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська
Загальний обсяг кредитів / годин	4 / 120
Курс	1
Семестр	1
Кількість змістових модулів з розподілом:	4
Обсяг кредитів	4
Обсяг годин, в тому числі:	120
Аудиторні	32
Модульний контроль	8
Семестровий контроль	30
Самостійна робота	50
Форма семестрового контролю	екзамен

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомлення студентів з особливостями української ментальності в контексті цінностей європейської цивілізації.

Дисципліна спрямована на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері філософії та гуманітаристики.

Загальні компетентності	
ЗК-01	Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК -05	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК-01	Здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем.

СК-02	Усвідомлення зв'язків філософської спеціалізації з іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками.
СК-03	Здатність формулювати та аргументувати актуальні філософські ідеї, доказово й обґрунтовано викладати результати дослідження.
СК-04	Здатність обирати і застосовувати найбільш ефективну методологічну стратегію дослідження.
СК-05	Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації.
СК-09	Здатність використовувати широкий спектр філософських концептів і методів для інтерпретації та аналізу соціальних процесів на локальному, національному, європейському та глобальному рівні.
СКу-10	Здатність використовувати широкий спектр філософських концептів і методів для інтерпретації та аналізу соціальних процесів на локальному, національному, європейському та глобальному рівні.

3. Результати навчання за дисципліною.

Результати навчання	
РН-01	Здійснювати інтелектуальний пошук, виявляти і критично осмислювати актуальні проблеми сучасної філософської думки, розробляти їх в рамках власного філософського дослідження.
РН-02	Знати і використовувати фаховий словник та філософські засоби для донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.
РН-04	Пропонувати та обґрунтовувати нові підходи до розв'язання задач і проблем.
РН-08	Розуміти зв'язки філософії з іншими напрямками філософського дискурсу та іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками.
РН-09	Ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності.
РН-10	Брати участь у наукових дискусіях з філософії та міждисциплінарних проблем, обговореннях філософських питань з експертами з інших галузей знань.
РН-11	Аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, політичні, економічні та культурні процеси із застосуванням фахових знань та спеціалізованих навичок розв'язання складних задач філософії.
РН-12	Використовувати набуті знання в практиці європейської та євроатлантичної інтеграції України, зокрема проводити світоглядний аналіз та етико-ціннісну експертизу інтеграційних процесів.
РН-16	Планувати та виконувати наукові дослідження з філософії та дотичних питань, формулювати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки, презентувати результати досліджень в різних формах наукової комунікації.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна робота
		Аудиторна:					
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Семестр 1							
Змістовий модуль 1. Філософське розуміння ментальності							
Тема 1. Поняття ментальності	10	2	2				6
Тема 2. Ментальність у структурі духовного життя соціуму	10	2	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	22	4	4				12
Змістовий модуль 2. Специфіка української ментальності							
Тема 3. Генеза та еволюція ментальності українців	10	2	2				6
Тема 4. Основні риси української ментальності	10	2	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	22	4	4				12
Змістовий модуль 3. Цінності європейської цивілізації							
Тема 5. Європа як цілісність. Ідея Європи.	10	2	2				6
Тема 6. Корпус європейських цінностей	10	2	2				8
Модульний контроль	2						
Разом	24	4	4				14
Змістовий модуль 4. Українська духовність в європейському соціокультурному просторі							
Тема 7. Україна і Європа: спільність духовного розвитку	10	2	2				6
Тема 8. Ментальна спорідненість європейської та української філософії	10	2	2				6
Модульний контроль	2						
Разом	22	4	4				12
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	90	16	16				50
Усього за курс	120	16	16				50

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Філософське розуміння ментальності

Тема 1. Поняття ментальності.

Еволюція категорії «ментальність» в історичній, психологічній та філософській літературі. Основні підходи до визначення ментальності. Біологізаторські та соціологізаторські крайнощі у розуміння ментальності. Дефініція ментальності. Типологія ментальностей.

Тема 2. Ментальність в структурі духовного життя соціуму.

Ментальність та історичні типи світогляду. Ментальна детермінація соціокультурного розвитку. Місце ментальності в духовному житті соціуму. Ментальність і міфологія. Міфологічна синкретичність свідомості. Роль архетипів колективного несвідомого у формування ментальності. Вплив релігійної свідомості на формування ментальності. Світоглядна ментальність і типи раціональності. Суспільна психологія та ідеологія. Соціокультурний механізм заміщення ідеології змістом ментальності. Ментальність і політична культура.

Змістовий модуль 2. Специфіка української ментальності

Тема 3. Генеза та еволюція ментальності українців.

Географічні особливості локалізації України та їх вплив на ментальність українців. Автохтонність і антеїзм українців. Язичницька картина світу. Вплив Візантії на духовну культуру Київської Русі. Хрещення Русі, взаємодія християнської та язичницької релігійно-міфологічних традицій. «Александрійсько-біблійна лінія» в філософії як духовний орієнтир світоглядних пошуків. Світоглядна культура доби Київської Русі: проблема ідентичності. Вплив козаччини на духовну культуру українців. Бароко та барокова свідомість українців.

Тема 4. Основні риси української ментальності.

Українські філософи про специфіку української ментальності (М. Костомаров, Д. Чижевський, І. Мирчук, О. Кульчицький). «Філософія серця» та український кордоцентризм (Г. Сковорода, М. Гоголь, П. Юркевич, П. Куліш). Формування кордоцентристської філософії О. Кульчицький про антропологічні типи українців. Внутрішні (ауто-) і зовнішні (гетеро-) стереотипи щодо української ментальності. Позитивні і негативні оцінки національного характеру українців.

Змістовий модуль 3. Цінності європейської цивілізації

Тема 5. Європа як цілісність. Ідея Європи.

Європа як цілісність. Дискусії про кордони Європи. Європа географічна та аксіологічна. Становлення Європейської цивілізації. Поняття «Олімпійських культур» (М. Петров). Античні поліси. Ойкумена, космос, автономія особистості. Антична демократія у світоглядно-аксіологічному вимірі. Римська Імперія як перший досвід консолідації Європи. Геоцентризм. Західне і Східне християнство. Рим і Візантія. Політична регіоналізація Європи.

Тема 6. Корпус європейських цінностей.

Світоглядна основа європейської цивілізації Середньовіччя. Роль католицизму. Шлях Європи від спроб військово-територіального об'єднання до усвідомлення єдиних європейських цінностей. Ідея єдиної Європи. Проекти євроінтеграції та їх реалізація. Утворення Євросоюзу. Лісабонська угода 2009 року. Європейський Союз як «спільнота європейських цінностей». Духовно-ціннісне ядро цивілізації. Основні підходи до типології цінностей. Перелік європейських цінностей, за «Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод». Європейські цінності в «Хартії Європейського союзу з прав людини». Стаття 2 «Цінності Союзу» Лісабонських угод. Людина як найвища цінність європейської цивілізації.

Змістовий модуль 4. Українська духовність в європейському соціокультурному просторі.

Тема 7. Україна і Європа: спільність духовного розвитку.

Античні джерела європейської, у т.ч. української культури. Зв'язок України із загальноєвропейським реформаційним рухом. Ціннісні домінанти європейської цивілізації Нового часу. Головні напрямки розвитку європейської цивілізації у ХХ ст. та їх вплив на політичну і культурну свідомість українців. Радикальне дистанціювання української та російської культур після початку російської агресії.

Тема 8. Ментальна спорідненість європейської та української філософії.

Вплив глобальних процесів на світогляд сучасної людини. Питання про «європейськість» української філософії. Аксіологічні підстави ототожнення української та європейської філософій. Персоналістичні сюжети української філософії. Соціальна і політична філософія в ХХІ ст. Європа в мейнстрімі українських філософських досліджень.

6. Контроль навчальних досягнень.

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів.

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. Кількі сть балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. к. кільк. балів в за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. к. кільк. балів в за вид

1	Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
2	Відвідування семінарських і практичних занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
4	Робота на семінарських і практичних заняттях	10	2	20	2	20	2	20	2	20
5	Індивідуальне завдання	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
7	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МБ)			59		59		59		59
Максимальна кількість балів: 236										
Коефіцієнт: $60/236 = 0,25$										

6.2 Методика розрахунків модульної і підсумкової оцінок студента.

№ з/п	Оцінка студента	Макс. оцінка	Змістовний модуль 1	Змістовний модуль 2	Змістовний модуль 3	Змістовний модуль 4
2	Максимальна підсумкова семестрова оцінка (МС)	60	15	15	15	15
	Максимальна кількість балів за видами поточного контролю	236	59	59	59	59

3	Фактична кількість балів, отриманих студентом за видами поточного контролю (приклад) (ФБ)		45	40	42	50
4	Підсумкові фактичні оцінки студента за змістовими модулями $M_i = MC / \sum \text{ФБ} * \text{ФБ}_i; M_1$		11,5	10,2	10,7	12,8
5	Підсумкова семестрова модульна оцінка студента $C = M_1 + M_2 + M_3 + M_4$	45,2				
6	Оцінка семестрового контролю	40				
7	Підсумкова семестрова рейтингова оцінка студента	85,2/В				

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю: виконання письмового завдання, спрямованого на формування творчих здібностей, здатності до узагальнень та надання самостійних оцінок подіям та явищам. Максимальна кількість балів за кожну роботу дорівнює 25 балам.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- Методи усного контролю: дискусія, дебати в мікрогрупах.
- Методи письмового контролю: модульна письмова робота (передбачені індивідуальні завдання, спрямовані на самостійний аналіз); письмовий екзамен.
- Комп'ютерного контролю: тестові програми в системі електронного навчання. .
- Методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

1. здатність до самостійного аналізу явищ та процесів;
2. глибина та критичність суджень;
3. обґрунтованість позиції;
4. креативність та інноваційність мислення;
5. систематичність відвідування занять;
6. своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
7. повний обсяг їх виконання;

8. якість виконання навчальних і індивідуальних завдань.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

Питання до іспиту.

1. Еволюція категорії «ментальність» в історичній, психологічній та філософській літературі.
2. Основні підходи до визначення ментальності.
3. Біологізаторські та соціологізаторські крайнощі у розуміння ментальності.
4. Дефініція ментальності.
5. Типологія ментальностей.
6. Ментальність та історичні типи світогляду.
7. Ментальна детермінація соціокультурного розвитку.
8. Місце ментальності в духовному житті соціуму.
9. Ментальність і міфологія. Міфологічна синкретичність свідомості.
10. Роль архетипів колективного несвідомого у формування ментальності.
11. Вплив релігійної свідомості на формування ментальності.
12. Світоглядна ментальність і типи раціональності.
13. Суспільна психологія та ідеологія.
14. Соціокультурний механізм заміщення ідеології змістом ментальності.
15. Ментальність і політична культура.
16. Генеза ментальності українців
17. Географічні особливості локалізації України та їх вплив на ментальність українців.
18. Автохтонність і антеїзм українців.
19. Язичницька картина світу. «Кощуна» – давній міф про світоустрій.
20. Вплив Візантії на духовну культуру Київської Русі.
21. Хрещення Русі, взаємодія християнської та язичницької релігійно-міфологічних традицій.
22. «Александрійсько-біблійна лінія» в філософії як духовний орієнтир світоглядних пошуків.
23. Світоглядна культура доби Київської Русі: проблема ідентичності.
24. Вплив козаччини на духовну культуру українців.
25. Бароко та барокова свідомість українців.
26. «Філософія серця» та український кордоцентризм (Г. Сковорода, М. Гоголь, П. Юркевич, П. Куліш).
27. Українські філософи про специфіку української ментальності (М. Костомаров, Д. Чижевський, І. Мирчук, О. Кульчицький).
28. Основні риси української ментальності.
29. Формування кордоцентристської філософії О. Кульчицький про антропологічні типи українців.
30. Внутрішні (ауто-) і зовнішні (гетеро-) стереотипи щодо української ментальності.
31. Позитивні і негативні оцінки національного характеру українців.

32. Європа як цілісність. Дискусії про кордони Європи.
33. Європа географічна та аксіологічна. Становлення Європейської цивілізації. Поняття «Олімпійських культур» (М. Петров). Античні поліси.
34. Ойкумена, космос, автономія особистості.
35. Антична демократія у світоглядно-аксіологічному вимірі.
36. Римська Імперія як перший досвід консолідації Європи.
37. Теоцентризм. Західне і Східне християнство. Рим і Візантія.
38. Політична регіоналізація Європи.
39. Світоглядна основа європейської цивілізації Середньовіччя. Роль католицизму.
40. Шлях Європи від спроб військово-територіального об'єднання до усвідомлення єдиних європейських цінностей.
41. Ідея єдиної Європи. Проекти євроінтеграції та їх реалізація.
42. Утворення Євросоюзу.
43. Лісабонська угода 2009 року.
44. Європейський Союз як «спільнота європейських цінностей».
45. Духовно-ціннісне ядро цивілізації. Основні підходи до типології цінностей.
46. Перелік європейських цінностей, за «Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод».
47. Європейські цінності в «Хартії Європейського союзу з прав людини».
48. Стаття 2 «Цінності Союзу» Лісабонських угод.
49. Людина як найвища цінність європейської цивілізації.
50. Античні джерела європейської, у т.ч. української культури.
51. Зв'язок України із загальноєвропейським реформаційним рухом.
52. Ціннісні домінанти європейської цивілізації Нового часу.
53. Головні напрямки розвитку європейської цивілізації у ХХ ст.
54. Радикальне дистанціювання української та російської культур після початку російської агресії.
55. Вплив глобальних процесів на світогляд сучасної людини.
56. Питання про «європейськість» української філософії.
57. Аксіологічні підстави ототожнення української та європейської філософій.
58. Персоналістичні сюжети української філософії.
59. Соціальна і політична філософія в ХХІ ст.
60. Україна в мейнстрімі європейських філософських досліджень.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингов а оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
А	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
В	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
С	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок

D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 120 год., із них: лекції – 16 год., семінарські заняття – 16 год., модульний контроль – 8 год., самостійна робота – 50 год., семестровий контроль 30 год.

Теми	T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7	T.8
Лекції (теми, бали)	Л.1 (1 б.)	Л.2 (1 б.)	Л.3 (1 б.)	Л.4 (1 б.)	Л.5 (1 б.)	Л.6 (1 б.)	Л.7 (1 б.)	Л.8 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (11 б.)	С.2 (11 б.)	С.3 (11 б.)	С.4 (11 б.)	С.5 (11 б.)	С.6 (11 б.)	С.7 (11 б.)	С.8 (11 б.)
Самостійна робота	СР до Т 1 (5 б.)	СР до Т 2 (5 б.)	СР до Т 3 (5 б.)	СР до Т 4 (5 б.)	СР до Т 5 (5 б.)	СР до Т 6 (5 б.)	СР до Т 7 (5 б.)	СР до Т 8 (5 б.)
Поточний контроль (вид, бали)	МКР 1 (25 балів)		МКР 2 (25 балів)		МКР 3 (25 балів)		МКР 4 (25 балів)	
Семестровий контроль	екзамен (40 балів)							

8. Рекомендовані джерела

Основні.

1. Азбука європейської інтеграції / І. Яковюк, Л. Трагнюк, В. Медеяєв. Х.: Апекс+, 2006. 168 с.
2. Бондаренко, О. В. Сутність, історія та сучасність української та західноєвропейської економічної ментальності. Запоріжжя : ЗНТУ, 2005. 254 с.
3. Додонов, Р.О. Соціокультурний механізм заміщення ідеології змістом менталітету. Ментальність. Нація. Пам’ять. К., 2022. С. 15-26.
4. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу: монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. 208 с.
5. Історія європейської ментальності / ред. П. Дінцельбахер ; пер. з нім. В. Кам’янець. Львів : Літопис, 2004. 720 с.

6. Лекції з історії світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Тернопіль, 2005.
<http://www.info-library.com.ua/books-text-2541.html>
7. Ткаченко, О. Б. Мова і національна ментальність: (спроба сучасного синтезу): монографія. Київ: Грамота, 2006. 240 с
8. Фурман, А. В. Психокультура української ментальності. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 132 с.

Додаткові.

9. Антологія українського міфу: У 3-х томах / Упоряд. В.Войтович.-Тернопіль: Богдан, 2006 Т.1. Етіологічні, космогонічні, антропологічні, теогонічні, солярні, лунарні, астрольні, календарні, історичні міфи.-867с.
10. Антологія українського міфу: У 3-х томах / Упоряд. В.Войтович.-Тернопіль: Богдан, 2006 Т.2. Тотемічні міфи.-595с.
11. Антологія українського міфу: У 3-х томах / Упоряд. В.Войтович.- Тернопіль: Богдан, 2006 Т.3. Потойбіччя.-839с.
12. Бабина Т. Г. Історичні виміри менталітету: своєрідність українського світу / Т. Г. Бабина // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2012. – Т. 20, вип. 22(2). – С. 8–12. – Існує електронна версія (Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2012_20_22\(2\)_4.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2012_20_22(2)_4.pdf)).
13. Бабина Т. Ментальність сучасного українського суспільства в контексті гендерних метаморфоз / Т. Бабина // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька акад.». Серія: Філософія. – 2011. – Вип. 9. – С. 46–54. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoafs_2011_9_7.pdf).
14. Барановський, Ф. Європа у пошуках ідентичності: висновки для України. Політ. менеджмент. 2007. № 4. С. 103-111.
15. Башкеєва О. М. Особливості генезису категорії «ментальність» (історико-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Башкеєва Олена Миколаївна ; Дніпропетров. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2011. – 19 с.
16. Безнісько, В. Феномен політичного міфу в соціальному просторі сучасності. Автореф. дис... канд. філос. наук. Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2006.
17. Бичко (Неліпович) А. К. Українська ментальність. Джерела становлення : монографія / А. К. Бичко (Неліпович). – Київ : Освіта України, 2014. – 195 с. : іл. – Бібліогр.: с. 192–195.
18. Бичко І.В. Ментальна співзвучність української та європейської філософських традицій: «кордоцентричні мотиви». Київські обрії : історико-філософські нариси. Київ, 1997. С. 316–337.

- 19.Бойко З. Особливості менталітету українського народу та менталітетів інших народів. Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. – 2015. – Вип. 2 (5). – С. 72–76.
- 20.Бондаренко О. В. Релігійна духовність в історії України як підґрунтя формування національної економічної ментальності / О. В. Бондаренко // Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інж. акад. – 2006. – Вип. 24. – С. 156–167. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvzdia_2006_24_17.pdf).
- 21.Бондаренко О.В. Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект. Гуманітар. вісн. Запоріз. держ. інженер. акад. 2008. Вип. 32. С. 66-78.
- 22.Бондаренко О. В. Українська економічна ментальність: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Бондаренко Ольга Валеріївна ; АПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2007. – 32 с.
- 23.Бондаренко О. В. Українська ментальність в розмаїтті національних ментальних формоутворень й архетипів: історико-культурний аспект / О. В. Бондаренко // Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інж. акад. – 2008. – Вип. 32. – С. 66–78. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvzdia_2008_32_8.pdf).
- 24.Бондаренко О. В. Українська національна економічна ментальність і «дух капіталізму» / О. В. Бондаренко // Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інж. акад. – 2009. – Вип. 37. – С. 167–179. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvzdia_2009_37_19.pdf).
- 25.Бондаренко О. В. Українська національна ментальність та освітня культура: точки стикання / О. В. Бондаренко // Гуманіт. вісн. Запоріз. держ. інж. акад. – 2008. – Вип. 34. – С. 173–180. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpvgvzdia_2008_34_19.pdf).
- 26.Бубнов, І.В. Євроінтеграційні прагнення України в аспекті національних ментальних особливостей. Вісн. Одес. держ. екол. ун-ту. 2010. Вип. 9. С. 233-238.
- 27.Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Об'єднана Європа від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. К.: Вид-во Києво-Могилянська академія, 2011. 395 с.
- 28.Власевич, Т. Ментальність як вихідний вимір народного світобачення. Вісн. Львів. ун-ту. Серія : філософсько-політичні студії. 2011. Вип. 1. С. 56-65.
- 29.Власова, Т. «Українство» у дискурсах і наративах західноєвропейської літератури постмодерну. Українознавчий альманах. 2017. Вип. 20. С. 90-93.
- 30.Гедікова Н. П. Риси та характер менталітету українців як визначальний чинник процесу соціокультурної трансформації сучасної України / Н. П. Гедікова //

- Політологічні записки : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2012. – Вип. 1(5). – С. 50–58. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Polzap_2012_5_8.pdf).
31. Глазова О. Українці – європейці – росіяни. Методичні діалоги. 2014. № 5. С. 6–8.
32. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз: курс європейської інтеграції. К.: К.І.С., 2006. 696 с.
33. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості: ментальні та ідеологічні права її суб'єктів в аспекті української правової ментальності [Електронний ресурс] / Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. – Електрон. дані. – Харків, 2011. – № 2. – С. 244–252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_2_40.pdf. – Дата звернення: 07.03.2015. – Назва з екрана.
34. Додонов Р.О. Етнічна ментальність: досвід соціально-філософського дослідження: монографія. Запоріжжя: "Тандем-У", 1998. 192 с.
35. Додонов Р.О. Теорія ментальності. Вчення про детермінанти мисленневих автоматизмів: монографія. Запоріжжя: Р/А "Тандем-У", 1999. 264 с.
36. Додонов Р.О. Історичні етапи становлення категорії ментальність. Нова парадигма. 1998. Вип. 7. С.51-57.
37. Додонов Р.О. Козацькі витоки української ментальності. Нова парадигма. 1997. Вип. 5. С.46-51.
38. Додонов Р.О. Методологічні особливості дослідження ментального феномену. Соціальні технології. 2000. Вип. 4. С.34-46.
39. Додонов Р.О. Можливості емпіричного напрямку в дослідженні українського менталітету. Культурологічний вісник. Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянщини. 1998. Вип. 4. С.135-142.
40. Додонов Р.О. Соціально-філософський аналіз процесу формування та функціонування етноментальності. Автореф. дис. ... доктора філос. наук за спец. 09.00.03 – „Соціальна філософія та філософія історії”. Київ: Інститут філософії НАН України, 1999. 36 с.
41. Донченко О.А. Соціетальна психіка: монографія. Київ: Наукова думка, 1994. 205 с.
42. Європейський Союз – просто і зрозуміло. 2012. http://www.kas.de/wf/doc/kas_17802-1522-13-30.pdf
43. Енциклопедія історії України: В 5 т. Київ, Наук. думка, 2005. Т. 3. 2005.
44. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод. 1950. <http://www.echr.ru/convention/index.htm>
45. Європейський Союз у ХХІ столітті: функціонування та розвиток: монографія / В. С. Загорський, О. Я. Красівський, О. С. Киричук, П. В. Когут, О. П. Котовська;

ред.: В. С. Загорський, О. Я. Красівський; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2016. 631 с.

46. Європейський Союз. Консолідовані договори. К.: Port-royal, 1999.
47. Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. 2-ге вид., виправл. і доповн. К.: Знання, 2012. 759 с.
48. Європейські компоненти українського менталітету. *Cultura Libreria* : блог Анни Хитрич. http://anculture.blogspot.com/2013/04/blog-post_1076.html.
49. ЄС у кишені: довідник із європейської інтеграції України. Фонд Конрада Аденауера ; Акад. української преси ; передм. Габріеле Бауманн. 4-те вид, випр. і допов. Київ: Фонд Конрада Аденауера, 2012. 74 с.
50. Євсєєва Г. П. До питання про український менталітет і формування української національної ідеї / Г. П. Євсєєва, Л. М. Архипенко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2011. – № 1. – С. 122–133. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2011_1_15.pdf).
51. Ємельянова І. А. Соціально-історичні аспекти формування української ментальності [Електронний ресурс] / І. А. Ємельянова // Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. П. Могили комплексу «Києво-Могилян. акад.». Серія: Соціологія. – Електрон. дані. – Миколаїв, 2008. – Т. 84, вип. 71. – С. 58–61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdusoc_2008_84_71_11.pdf. – Дата звернення: 07.03.2015. – Назва з екрана.
52. Заблоцький В. В. Світоглядно-ментальні чинники формування української державноуправлінської думки XVI–XVIII ст. / В. В. Заблоцький // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2012. – Вип. 3. – С. 51–59. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpdu_2012_3_9.pdf).
53. Заблоцький В. В. Ціннісні конструкти Європейської хартії місцевого самоврядування та політико-ментальні чинники їх імплементації в українських умовах / В. В. Заблоцький // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – Запоріжжя, 2013. – № 2. – С. 146–151. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/drdu_2013_2_30.pdf).
54. Зашкільняк Л. Галичина на ментальних мапах українців XIX – початку XX століття / Л. Зашкільняк // Україна-Європа-Світ : міжнар. зб. наук. пр. Серія: Історія, міжнародні відносини / Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – 2012. – Вип. 10. – С. 94–105. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ues_2012_10_11.pdf).

55. Іщенко, Є. О. Державотворчі концепції українських мислителів в контексті ментальних європейських змін I третини XX ст. Міжнар. наук. журн. «Інтернаука». 2018. № 13. С. 69-72.
56. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ю. Ментальний вимір української цивілізації / Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ю. Юрій – Київ: Генеза, 2017. – 560 с.
57. Кірсенко, М. В. Десять років: європейський суверенітет і український менталітет. Наук. вісн. Дипломат. акад. України. 2001. Вип. 5. С. 87-92.
58. Колісник О. В. Категорія ментальності та її прояви в українській культурі: культурологічний аспект : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Колісник Олександра Володимирівна ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1997. – 186 л.
59. Кобко-Одарий В. Украинский правовой менталитет: между востоком и западом. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 213-216.
60. Ковальський Григорій. Традиціоналістський конструкт українського соціуму. Донецьк-Вінниця: ДонНУ, 2015.
61. Ковальчук Н.Д. Символічні структури етнокультурного процесу в Україні: монографія. Київ: НАКККіМ, 2012. 262 с.
62. Ковальчук Н.Д. Архетип софійності в контексті культури Київської Русі. Wschodni Rocznik Humanistyczny. 2015. XII. С. 9-17.
63. Козлова О. М. Теоретичні засади дослідження феномену ментальності. Наук. часоп НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 22, Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2012. Вип. 7. С. 116-123.
64. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (Лісабонський договір).
65. Копельців-Левицька, Є. Д. Проблематика ментальності в історичній ретроспективі. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія : Право. 2017. Вип. 44, т. 2. С. 169-172.
66. Лазарева А. О. Національний менталітет як фактор розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Лазарева Алла Олексіївна ; ДЗ Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Ушинського. – Одеса, 2014. – 18 с.
67. Липа, Ю. І. Призначення України. Київ: Дніпро, 1997. 267 с.
68. Лисенко, Л. В. Проблема кризи ментальної ідентичності в європейському мультикультурному просторі. Вісн. Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. 2015. № 4. С. 38-43.
69. Лютко О. М. Релігійність як складова української ментальності та чинник самоідентифікації : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / Лютко Оксана Михайлівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2010. – 18 с.

- 70.Макаренко Е. М. Ментальність і формування політичної культури нації (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Макаренко Едуард Миколайович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2000. – 16 с.
71. Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей : в 5 т. / АН України, Археогр. коміс., Ін-т укр. археографії ; редкол.: Г. В. Боряк, Я. Д. Ісаєвич, Я. Б. Пеленський [та ін.]. Київ : Ін-т укр. археографії, 1992-1998.
72. Микольченко В. С. Особливості української ментальності як підґрунтя вибору між *vita minima* та *vita heroica* / В. С. Микольченко // Вісн. Дніпропетров. ун-ту. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2014. – Т. 22, вип. 24(2). – С. 68–73. – Існує електронна версія (Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2014_22_24\(2\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdufsp_2014_22_24(2)_13.pdf)).
73. Овсянкін Л.А., Ковальчук Н.Д. Українська національна ідея на вирішальних етапах розвитку українського суспільства Освітній дискурс: Збірник наукових праць. 2021. № 32(4). С. 7-18.
74. Пахльовська О. Україна: шлях до Європи... через Константинополь. Сучасність. 1994. № 1. С. 67-82.
75. Полуденко С. В. Історичні відмінності українського та російського менталітетів / С. В. Полуденко // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди. Серія: Історія та географія. – 2013. – Вип. 47. – С. 26–32. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_ist_2013_47_7.pdf).
76. Полуденко С. Ментальність українського населення через призму сучасних історичних українсько-російських взаємовідносин / С. Полуденко // Гілея : наук. вісн. : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, Укр. акад. наук. – Київ, 2013. – № 74. – С. 76–80. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_74_28.pdf).
77. Посельський В. Європейський Союз: інституційні основи європейської інтеграції. К. : Смолоскип, 2002. 168 с.
78. Проблеми теорії ментальності / М. В. Попович, І. В. Кисляковська, Н. Б. Вяткіна [та ін.] ; відп. ред. М. В. Попович ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. Сковороди. – Київ : Наук. думка, 2006. – 407 с. – (Проект «Наукова книга»).
79. Пронякін В.І. Ідентифікаційні чинники вітчизняної самосвідомості у постмодерній культурно-комунікативній опозиції «Схід–Захід». Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 6. С. 49-54.
80. Савич К. Метаморфози роз'єднаності як визначальної ментальної риси українців / К. Савич // Українознав. альм. – Київ, 2010. – Вип. 2. – С. 233–234. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2010_2_76.pdf).

81. Старовойт І. С. Західноєвропейська та українська ментальності: збіг і своєрідності. Філософсько-історичний аналіз : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Київ: Ін-т філософії НАН України 1997. – 31 с.
82. Старовойт І. С. Західноєвропейська і українська ментальність: компаративний аналіз. Тернопіль : Діалог, 1995. 184 с.
83. Стасевська О. А. Новітній ментальний простір українського суспільства. Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2017. № 2. С. 363-367.
84. Стражний О.С. Український менталітет. Ілюзії. Міфи. Реальність. Київ : Книга, 2008. 368 с.
85. Ткаченко О.Б. Мова і національна ментальність: (спроба сучасного синтезу): монографія. Київ : Грамота, 2006. 240 с.
86. Тоді Ф. Нарис історії Європейського Союзу / пер. з англ. М. Марченко. К.: К. І. С., 2001. — 136 с.
87. Требін, М. П. Правова ментальність європейців. Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. – 2017. – № 2. С. 298–305.
88. Трофименко, В. А. Проблемні аспекти української правової ментальності на шляху європейської інтеграції. Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Політологія. – 2017. – № 2. – С. 367–370.
89. Українське суспільство та європейські цінності: звіт за результатами соціол. дослідж. Київ: Ін-т імені Горшеніна, 2017. 44 с. <http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/>
90. Хоружий, Григорій. Ватикан: історія і сучасність. – Львів: Місіонер, 2007. – 280 с.
9. Християнство: контекст світової історії і культури. Науковий збірник. - К., 2010.- 218с.
91. Хрипко С. А. Етнокультурна царина духовно-релігійних обрисів української ментальності: усталеності та інновації : монографія / С. А. Хрипко ; Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова, Ф-т філософії освіти і науки, Каф. культурології. – Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2009. – 150 с. – Бібліогр.: с. 140–149.
92. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. – Існує електронна версія (Режим доступу: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>).
93. Шуба О.В. Релігія в етнонаціональному розвитку України.-К.: Криниця, 1999.- 323с
94. Юнг К.-Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2012. 588 с.

95. Юнг К.-Г. Психологічні типи. Львів: Астролябія, 2010. 692 с.
96. Якубова Т. Історичні впливи турецько-татарського прикордоння на формування ментальності польської шляхти та українського козацтва (XVI– XVII ст.) / Т. Якубова // Українознав. альм. – Київ, 2009. – Вип. 1. – С. 166–169. – Існує електронна версія (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ukralm_2009_1_58.pdf).
97. Ярослав Мудрий та його доба: тисячолітній досвід українського державотворення / редкол.: Огнев'юк В. О., Александрова О. С., Андреев В. М., Додонов Р. О. Київ, 2019. 284 с.
98. Яцук Н. Є. Українська ментальність як феномен етногенетичного та соціокультурного буття народу : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Яцук Наталія Євгенівна ; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 16 с.

Англомовні джерела.

99. Davies Norman. Europe: A History. Oxford University Press, 1998. 139 p.
100. Eurasianism and the European far right: reshaping the Europe–Russia relationship. Edited by Marlene Laruelle. Lanham, MD: Lexington, 2015.
101. Judt Tony. Postwar: A History of Europe Since 1945. Penguin Press, 2005. 967 p.
102. Levyk Bogdan, Aleksandrova Olena, Khrypko Svitlana, Iatsenko Ganna. Geo-policy and Geo-psychology as Cultural Determinants of Ukrainian Religion, Mentality and National Security Journal of History Culture and Art Research. 2020. V.9. Es. 3. P. 217-225.
103. Snyder, Timothy. The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999. New Haven: Yale University Press, 2003.
104. Yevroatlantika, Ukraine and the EU: Citizens' attitudes to Eurointegration, 1–2, 2013. <http://dif.org.ua>.